

ZÁVĚREM

Autoři této knihy si přejí přispět k poznání a oblibě kamnářského řemesla a kachlových kamen. Po období útlumu zažívá toto řemeslo v posledních třech desetiletích výrazný rozmach. V učňovském školství byl obnoven obor kamnář, jsou realizovány rekvalifikační kurzy tohoto oboru a byla založena i profesní organizace Cech kamnářů České republiky. Vzrůst zájmu o kachlová kamna i o technologii jejich výroby se projevuje i v odborné oblasti. Vedle tradiční pozornosti archeologů, vztahující se zejména ke středověkému hrnčířství a kamnářství i k výzkumu gotických či renesančních kachlů, roste i zájem o novověké kamnářské řemeslo a výrobky. Významným milníkem bylo v roce 2017 vydání knihy Svět kachlových kamen pracovníky Oblastního muzea v Mostě. Autoři v ní soustředili poznatky zejména o gotickém a renesančním kamnářství, neopomněli ale ani poznání historických kamnových kachlů a kamnářství severozápadních Čech v mladších obdobích, a to včetně provázanosti kamnářského řemesla v rámci evropských zemí. Právě na tuto publikaci kniha, kterou držíte v rukách, v jistém smyslu navazuje.

Výsledek čtyřleté spolupráce historiků umění, archeologa, kamnářů, restaurátorů kamen a archiváře je příspěvkem k poznání historie vytápění kachlovými kamny v jižních Čechách, především na hradech a zámcích, pokusem o shrnutí základních poznatků k technologii výroby kachlů, výtvarného i technického řešení, slohového ztvárnění a stavbě kachlových kamen v historii i v současnosti. Poprvé nechává ve výběrovém katalogu nahlédnout do bohatství tvarů a barev historických kachlových kamen v interiérech jihočeských hradů a zámků.

Její první oddíl zahrnuje čtyři odborné statě vztahující se k historii kachlových kamen v jižních Čechách. Jiří Havlice zde pojednává na základě z části dosud nepublikovaných archeologických výzkumů o středověkém a renesančním kamnářství na jihu Čech. Ludmila Ourodová-Hronková v kapitole nazvané Kachlová kamna na jihočeských hradech a zámcích v průběhu staletí popisuje odborně dosud opomíjené proměny topných těles na státních hradech a zámcích Rožmberk, Český Krumlov, Třeboň, Jindřichův Hradec a Červená Lhota. Soustřeďuje se na historické záznamy o jejich nákupech, opravách i zániku, zmiňuje se též o výjimečných kachlových kamnech na zámcích v soukromém vlastnictví (Bechyně a Orlík). Text je třeba chápat především jako soubor poznámek k proměně topidel od 16. do počátku 20. století a ke způsobu vytápění vybraných jihočeských zámků, které lze sestavit na základě archivních dokumentů (především dochovaných účtů a dopisů, výjimečně se dochovaly projekty místností se zakreslenými topidly či kresby kamen, které sloužily pro vytvoření dodnes stojících kamen), ale i stavebněhistorických, restaurátorských a dalších aktuálních průzkumů. V kapitole Kamnářství v pramenech schwarzenberské proveniencie připomíná Michal Morawetz výpovědní hodnotu archivních dokumentů, které zachovaly zprávy nejen o kamnářích a kamnářských firmách, ale i o tom, jakým způsobem o vytápění majitelé zámků přemýšleli, jak si kamna i jejich dodavatele vybírali, popřípadě zda měli k dispozici konkrétní projekty, kresby nebo vzorníky. Dvoje ojedinělá kamna ze zámku Hluboká, která jsou zdobená vzácnými delftskými dlaždicemi z poloviny 17. století, jsou představena v kapitole Ludmily Ourodové-Hronkové.

Druhý oddíl knihy se zaměřuje na technologii zpracování kachlů a stavbu kachlových kamen od středověku do počátku 20. století. Ve spolupráci s desítkou kamnářů a restaurátorů kamen bylo možné zkoušet postupy různých technologií dekorování, glazování i výroby kamnových kachlů. Technické konstrukce topenišť od středověku po současnost popisují v kapitole nazvané Ohniště v průběhu staletí Vít Pešek a Libor Soukup. Petr Volf připomněl technologii výroby středověkého komorového kachle. Ludmila Ourodová-Hronková a Jana Pešková ve své stati rekapitulovaly poznatky o uměleckohistorických a technologických aspektech výroby kachlových kamen. Kapitola Martina Ebela Furnologie aneb Hledání cesty k úspornému topení do počátku 19. století v soudobých vzornících nastiňuje technický vývoj topení. Současné postupy výroby keramických kachlů a jejich využití při stavbě kachlových kamen představila Jitka Pokorná. Kapitola Restaurování historických kachlových kamen v minulosti i současnosti zpracovaly Radka Bukovjanová a Sylva Antony Čekalová. Základní analytické metody v materiálových průzkumech kachlové produkce představil Martin Hložek. V závěru tohoto oddílu byly přiblíženy dva příklady nově vyrobených volných kopií historických kachlových kamen do interiérů tvrže Kestřany a zámku Vimperk.

Při koncipování této knihy nebylo možné opomenout připojení katalogu historických kachlových kamen z jihočeských hradů a zámků. Jejich nejucelenější sbírky se dodnes zachovaly na aristokratických sídlech, která dnes jsou ve správě státu. Jde přibližně o dvě stě padesát stojících kamen a několik desítek rozebraných kamen, uložených v depozitářích zámků. Jihočeský soubor není až na výjimky oslnivý svým výtvarným zpracováním, na rozdíl od jiných českých a moravských krajů se zde například nezachovala kamna majoliková. Ve velké většině jde o kamna ve svých tvarech, barevnosti a výzdobě jednodušší. Zachování gotických, renesančních či barokních kamen je záležitostí spíše výjimečnou, a to většinou tam, kde se k nim dlouhodobě nepřistupovalo jako k běžnému účelovému vybavení, nýbrž jako k estetickému předmětu. Vzhledem k proměnám módy však nedokázal ani tento aspekt vždy ochránit výtvarně hodnotná kamna před zničením. Většina z nich byla alespoň jednou opravována či zcela rekonstruována se zachováním většího či menšího počtu původních kachlů.

Do katalogu této knihy bylo zařazeno celkem sedmdesát historických kachlových kamen. Vzhledem k opravám a rekonstrukcím není vždy možné určit přesnou dataci vzniku konkrétních kamen a proto jsme se je pokusili zařadit podle jejich slohového zpracování. Také terminologie je v některých případech dvojznačná. Kamna z období závěru 18. století a 1. poloviny 19. století, bývají označována jako klasicistní, empírová, biedermeierová, neoklasicistní. My jsme pro pojmenování válcových kamen vytvořených na přelomu 18. a 19. století vybrali název empírová, a název klasicistní jsme zvolili pro kamna s jemnou klasicistní výzdobou, hranolová i válcová, přestože si jsme vědomi určitých rozporů v tomto názvosloví.

Knihy si neklade za cíl uchopit technologii, historii ani vývoj kamnářství v jižních Čechách ve všech směrech. Jde spíše o soubor sond do tohoto tématu. Příspěvky, které jsou zde uveřejněné, jsou v některých případech zcela nové. Některé shrnují mnohaleté praktické zkušenosti, jiné čerpají více z pramenů a literatury. Aby bylo složení témat v knize komplexnější, jsou v knize zařazeny i příspěvky Petra Volfa a Martina Ebla, které již byly v minulosti v mírně upravené podobě publikovány v odborných sbornících.

Knihy vznikla v rámci Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní kulturní identity (NAKI) Tradiční řemeslné technologie na záchranu kulturního dědictví a současný životní styl (DG18PO2oVV03o) realizovaného v letech 2018 až 2022. V rámci daného úkolu byla uspořádána i stejnojmenná výstava. Knihy Kachlová kamna v jižních Čechách tak otvírá nepřehledné množství dosud nezpracovaných témat z dějin historie i technologie kamnářství na jihu Čech.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

KACHLOVÁ KAMNA v jižních Čechách

Vydal Národní památkový ústav,
územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích
Přemysla Otakara II. 34, České Budějovice

Koncepčně a edičně připravila Ludmila Ourodová-Hronková

Redakční spolupráce Martin Gaži

Jazykové korektury Anna Gažiová

Překlad resumé do angličtiny Stewart Aitchison

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom

Pavel Jaloševský (indesigner.cz)

Vytiskla RAIN tiskárna, s. r. o.
Otín 251, 377 01 Jindřichův Hradec

Vydání první

České Budějovice 2021

Náklad 500 výtisků

ISBN 978-80-85033-99-1

9 788085 033991